

Milí čtenáři,

dnes vám nabízíme životní osud kněze, učitele a odborníka na slovo vzatého. Osud tak pestrý a plný, že si zaslouží být zveřejněn samostatně.

I. Josef KONŠEL

1

Psát o Josefu Konšelovi je jak nosit dříví do lesa. V jeho případě doslova, protože byl mistr nad mistry v oboru zakládání a pěstění lesa. Přesto nesmí v přehledu slavných a výrazných pedagogů a prefektů arcibiskupského gymnázia chybět a snad se podaří i leccos nového přidat.

Narodil se 20. 3. 1875 v Určicích na Prostějovsku, v domě č. 39. Hned následující den byl, tak jak bylo zvykem, pokřtěn kooperátorem Janem Švédou. Narodil se do zahradnické rodiny, tatínek Josef pracoval doma v Určicích a maminka Aloisie byla dcera Rudolfa Pětiokého, takto zahradníka tamtéž.

Vychodil obecnou školu v Určicích a od roku 1885 začal studovat v arcibiskupském semináři v Kroměříži. Pocházel z chudé, ale upřímně věřící rodiny a Josef proti plánu maminky stát se knězem nic nenamítal. Studium bylo pro rodinu značnou finanční zátěží. Jen na poplatcích a školném rodiče vydávali 160 zlatých ročně a to měl malý Josef ještě sourozence. Bratra Františka, který se časem oženil, ale manželství zůstalo bezdětné. Proto se svou ženou adoptovali syna, Jana Hýbla, který v závěru Konšelova života sehraje důležitou roli.² Sestra Vincencie neměla k malému Josefovi tak blízko a žila později se svým manželem, chudým chalupníkem, v Seloutkách. Její věno ale bylo vypočteno na 3000 zlatých, které rodiče museli vydat zrovna v době, kdy je Josef potřeboval na studia. Proto

¹ In: https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=4501

² Hýblovi odkáže svoje ručně psané paměti, nazvané „Má cesta“

musel Josef využívat i podporu školních nadací pro chudé, nadané studenty. S nouzí a nedostatkem peněz ostatně zápasil celá studijní léta. Snad se zde zrodil jeho smysl pro šetrné nakládání s finančními prostředky.

Desetiletý chlapec putoval z malé vesničky do pro něj velkého města. Ve svých pamětech³ popisoval, jak jej jako vykuleného kluka při přijímacím pohovoru vážně zkoušel z katechismu ředitel Blažek s kroměřížským proboštem, hrabětem Potulickým. Na studia ovšem nevzpomínal právě s láskou. Nastupoval do semináře na konci století, kdy škola vyžadovala po svých studentech především železnou kázeň a disciplínu. S tím mladý Josef neměl vážný problém, ale poměrně ostře odsuzoval lidské a pedagogické kvality některých profesorů. O řediteli Blažkovi se vyjadřoval jako o „studenty nenáviděném člověku“.⁴ Kritický přístup si podržel i na vysokoškolských studiích. Neměl valné mínění o schopnostech učit u arcibiskupa Kohna, jediný, koho vzal na milost, byl budoucí pomocný biskup olomoucký Wisnar. Bohosloveckou fakultu navštěvuje po maturitě na bývalém piaristickém gymnáziu v letech 1893, vysvěcen byl v srpnu 1897. Po primici v rodných Určicích nastupuje jako kooperátor do Lichnova u Benešova ve Slezsku. Jeho působení zde bylo ale epizodní, od září téhož roku je již kaplanem ve Vítkově.

Na přání arcibiskupa odchází roku 1898 do Vídně, kde na místní vysoké škole zemědělské studuje lesnický obor. Lesnictví a kněz, to rozhodně nebylo obvyklé rozhodnutí. Za touto zvláštností musíme hledat arcibiskupa Theodora Kohna. Nešlechtic, Čech a navíc žid, to v té době nebyla nejlepší startovní pozice pro vykonávání tolik exponované funkce olomouckého arcipastýře. Kohn byl ale výborný hospodář a proto se rozhodl vzdělat svoje kněze v lesnických a hutnických oborech.⁵ Šlo o to nejenom těžit z hmotných statků arcibiskupství, ale také je zdárně rozvíjet a zvelebovat. A to bez vzdělaných lidí v oboru prostě nešlo. Konšel zápasil s finanční nouzí i ve Vídni. Pobyt měl zdarma u redemptoristů⁶ v Hernalsu a jen přísná sebekázeň (nepil a nekouřil) mu umožnila s penězi vyjít. Olomoucké arcibiskupství si přehazovalo povinnost studentovi přispívat s kroměřížským seminářem. Ředitel Blažek nechtěl platit 8000 zlatých za člověka, o kterém věděl, že se mu do sboru najisto nevrátí. Konšel trávil svá vídeňská studia v jednom kole. Na univerzitu měl dlouhou cestu, chodíval pěšky a tak vstával v 5 hodin ráno. Domů se vracel utmácený pozdě večer. S mladým knězem, lesníkem se počítalo v aparátu arcibiskupských statků a od 1. 10. 1901 je přidělen do „lesní zřizovací kanceláře arcibiskupských lesů v Kroměříži“. Tak začíná jeho úřednická kariéra, za jejíž začátky vděčí arcibiskupu Kohnovi. Ten již svůj projekt přetvořit správu statků do podoby efektivně řízené firmy nestačil dokončit. Na přelomu století těžce onemocněl a i díky svým rodinným

³ Konšel, J.: Má cesta. Rukopis, 209 str., tiskem faksimile vydala Mendelova zem. a les. univ v Brně 2018 (Truhlář, Lošťák)

⁴ tamtéž

⁵ Hutníci se vzdělávali na Báňské akademii v Příbrami

⁶ Kongregace Nejsvětějšího Vykupitele, katolická řeholní kongregace

poměrům se stal terčem útoků tisku.⁷ Bylo mu vytýkáno přílišné zaujetí majetkem, noviny mu předhazovaly život hodný spíše šlechtice než duchovního pastýře. V tomto světle bylo rázem zapomenuto vše dobré, co udělal. Bohužel, ve známé „aféře Rektus“⁸ pokazil, co mohl a tak jeho arcibiskupská éra skončila v roce 1904 odvoláním. Rok 1905 byl pro Konšela rokem velkých změn. Do úřadu byl uveden nový arcibiskup Bauer, do té doby biskup brněnský.⁹ Spolu s ním přišel jeho věrný kancléř František Ehrmann, někdy nelichotivě označován jako „šedá eminence“ Bauera. Toto označení je spíše konstatováním vlivu, který tento nešlechtický kanovník¹⁰ získal díky svým schopnostem. Jeho funkce a církevní hodnosti by vydaly na celý odstavec a mimo jiné byl také komisařem chlapeckého knížecího semináře v Kroměříži. Mnoho dobrého pro něj vykonal. Arcibiskup také uvedl do funkce nového ředitele arcibiskupských statků J. Roska, schopného šéfa, který do svého úřadu zavedl užívání českého jazyka. Josef Konšel v tomto roce složil státní zkoušku pro učitele na lesnických školách a také katechetské zkoušky pro střední školy. Tak se ke své profesi ještě stává učitelem. V roce 1907 absolvuje ministeriální zkoušky pro samostatnou lesní správu a tím udělal rozhodující krok ve své kariéře. V roce 1910 je jmenován přednostou kanceláře s titulem lesmistr. Velmi dobře si uvědomoval cenu svého vzdělání a ve svých pamětech uvádí, jak dobře se vyzná v kancelářské češtině a také to, že měl ve své době nejvyšší lesnické vzdělání, jaké bylo možné získat. Neseděl ovšem zavřený jen ve své kanceláři, do první světové války hodně cestoval a sbíral zkušenosti. Studoval lesní krajinu v Uhrách, pobýval v Budapešti, lodí se plavil po Dunaji až do Staré Rašvy. O hodně let později bude sám takové studijní a poznávací cesty organizovat pro svoje studenty na vysoké škole.

Ve své vysoké úřednické funkci nezanedbává povinnosti kněze, do roku 1905 bydlel ve velkém a prostorném bytu pro úředníky v kroměřížském zámku a do kaple to měl kousek. Poté se stěhuje do druhého kapitulního domu a často slouží mše svaté v kostele sv. Mořice. Vedle kněžských a úředních povinností nakládal na svoje bedra i veřejné funkce. Už za svých bohosloveckých studií působil v Literární jednotě bohoslovců¹¹, ve Vídni se stává členem výboru Jednoty sv. Metoděje pro okres Hernalský¹². Od roku 1900 byl členem správní rady Moravsko-slovenské banky v Olomouci. S postupujícím věkem jeho členství ve spolcích a organizacích narůstalo. Člen české akademie zemědělské, Moravské přírodovědecké společnosti, Svazu moravských velkostatkářů a výčet by ještě mohl pokračovat.¹³

⁷ Byl obviněn z fyzického útoku na svého bratra, alkoholika

⁸ Odkazuji případné zájemce o tuto problematiku na dobový tisk a webové zdroje, volně přístupné

⁹ František Saleský kardinál Bauer, 1904–1915 8. arcibiskup olomoucký

¹⁰ František Ehrmann byl jmenován císařem Františkem Josefem I. dekretem z 10. října 1905 nesídelním kanovníkem

¹¹ Měla za úkol rozšiřovat teologické znalosti bohoslovců, udržovat a zušlechťovat národní vědomí a po vyhlášení ČSR hájila právo na náboženskou svobodu

¹² Krajanský spolek, podporoval náboženskou mysl u Čechů, žijících ve Vídni

¹³ Jeho zásluhy o rozvoj lesnictví severovýchodních zemí byly uctěny udělením čestného členství Vědecké lesnické společnosti Švédska

V roce 1913 mu umírají oba rodiče a nelehké období pokračuje. Nemusel sice narukovat na frontu, ale je nucen prakticky převzít bez řádného jmenování řízení statků. Dosavadní ředitel Roska požádal o penzionování a úřadu se zoufale nedostávalo odborného personálu. V této nelehké době se navíc stává více méně nedobrovolně pedagogem arcibiskupského gymnázia, v jehož těsném sousedství bydlel. Kvůli válečnému nedostatku učitelů mu olomoucký arcibiskup nařizuje úvazek 5 hodin náboženství týdně. Konšel nepochybně učít uměl, jeho pozdější vysokoškolská kariéra ostatně hovoří v jeho prospěch, ale nevíme, jak se snášel s tehdejšími řediteli gymnázia Segeťou. Oba kněží, Segeťa byl dominantní a autoritativní osobnost, navíc definovaný jako loajální trůnu. Konšel se netajil svými pročeskými názory, které dokázal nejen pregnantně formulovat, ale také radikálně prosazovat. Jeho vztah k české národnosti přesně odrážel ducha doby. Často neváhal kritizovat Němce, Maďary a židy za své antičeské postoje. Ze strohých školních záznamů vyčteme, že mimo své kněžské katechetské povinnosti byl ještě pro školní rok 1916/1917 jmenován pomocným učitelem matematiky. Byl na vrcholu svých fyzických a psychických sil a mnohotvárná činnost jej ještě nevysilovala. A tak se i tento výjimečný muž, vědec a kněz zapsal do pedagogických análů školy, byť jen několikaletým působením.

V roce 1915 zemře kardinál a arcibiskup Bauer a nahradí jej nový duchovní pastýř, Lev Skrbenský z Hříště.¹⁴ Tento bývalý pražský arcibiskup musí odejít ze své funkce kvůli Františku Josefu I, kterému se nelíbil jeho vlažný postoj k válce, kterou habsburský panovnický dům začal. Skrbenský toužil po návratu na Moravu, do prostředí z něhož vzešel. I Kroměříž znamenala návrat ke kořenům, protože zde studoval gymnázium. Jeho poradcem pro vedení arcibiskupských statků byl rodilý Němec A. Kleiber. S tímto bývalým ředitelem statků z doby Kohnovy si Konšel nerozuměl. Vytýkal mu protičeské postoje a občas z nich trochu nespravedlivě obviňoval i arcibiskupa Skrbenského.

Vyhlášení samostatného státu Konšel uvítal, ale od počátku projevoval nesouhlas s některými politickými záměry. Nesouhlasil s tím, že by se měla nová republika profilovat socialisticky, komunistické pojetí státu mu bylo cizí a neuměl si je představit v praxi. Rozhodně také vystupoval proti pozemkové reformě. Princip vytvoření nového pozemkového kapitálu akceptoval, ale vadil mu způsob provedení reformy i to, že se stala nástrojem tažení proti majetku církve. V roce 1919 umírá dosavadní lesní ředitel Štěrbka a Konšel je vybrán jako jeho nástupce. Je jmenován lesním radou a pověřen správou všech arcibiskupských lesů. Do roku 1921 se majetková situace církve obecně a olomoucké zvláště zhoršuje. Pozemková reforma znamenala razantní pokles příjmů, nové zákony a nařízení vrhaly církve ne snad do materiální nejistoty, ale do jisté finanční tísně. V této situaci rezignuje Skrbenský na svoji funkci a střídá jej nový arcibiskup Antonín Cyril Stojan.¹⁵ Konšel částečně z obav o majetkový osud olomoucké církve přijímá v roce 1921 pozici centrálního ředitele arcibiskupských statků. Začíná jeho několikaleté trápení, které vyústí

¹⁴ Lev Skrbenský z Hříště, 1916–1920 9. arcibiskup olomoucký

¹⁵ Antonín Cyril Stojan, 1921–1923 10. arcibiskup olomoucký

v jeho rezignaci. Spor, který byl v minulosti i několikrát politicky zneužitý, jsou přidávány konotace, které nemá. Konšel těžce nesl arcibiskupův vztah k penězům, jeho štědrou ruku, vždy ochotnou poskytnout peněžní dar bez ohledu na následky. Střetl se zde jeho smysl pro hospodárnost s arcibiskupovým velkorysým vztahem k finančním zdrojům. A jak známo, kde vzniká přílišná benevolence a volnost, leckdo se rád na zmatečném ekonomickém rozhodování přizivil. Olomoucké arcibiskupství se propadalo pomalu, ale jistě do fatálních dluhů. Zbankrotoval i velkostatek v Choryni, který poskytoval finanční zdroje arcibiskupskému semináři a Konšel marně poukazoval na zbytečné výdaje. Ve svých dopisech¹⁶ na biskupství upozorňoval i na případy přímého rozkrádání majetku, ale marně. Místo pomoci byly jeho ředitelské pravomoci omezovány a tříštěny, místo úspor byly vytvořeny nové funkce tří ředitelů, kteří rozhodovali o financích více méně nezávisle na Konšelovi. Ten ovšem nebojoval přímo s arcibiskupem, byť povaha sporu tuto úvahu nabízí. Stojan přijímá funkci jako starší a nemocný člověk a již na podzim roku 1922 utrpí z naprostého vyčerpání záchvat mrtvice. Krátce se uzdraví, ale v květnu 1923 se mrtvice opakuje a z tohoto záchvatu se již nezotaví. Těžko by měl síly a energii na to, aby cíleně mařil ekonomické snahy svého ředitele. Jakoby cítil, že nemá mnoho času, chtěl konat dobro. A nestaral se, zda k tomuto účelu disponuje dostatečnými penězi. Ty se prostě musely najít.¹⁷ Konšel tak spíše bojuje s aparátem, který arcibiskupa obklopuje a tam je také třeba hledat zdroj nedorozumění a chybných ekonomických rozhodnutí. V roce 1922 se Konšel rozhoduje, že se na dalším plundrování majetku olomoucké církve nebude podílet. „Nebyl jsem ochoten dělat kašpárka“, vzpomíná ve svých pamětech „Má cesta“. V roce 1920 se mu dostalo nabídky profesorského místa na vysoké škole zemědělské v Brně. V té době ještě odmítá, ale po opatrném dotazu, zda je místo ještě volné, přijímá. Řádným profesorem pěstění lesů byl jmenován 1. 10. 1923. Že to bylo nelehké rozhodnutí, o tom svědčí ještě jedna událost. Stojan umírá 1923 a novému arcibiskupovi Prečanovi Konšel v roce 1923 znova nabízí své odborné služby. Ten však byl již dohodnutý s Janem Holubem, který se stal novým ústředním ředitelem. Konšel tak v roce 1922 odchází u příležitosti 25. výročí svého kněžství do ústraní a stěhuje se z Kroměříže do Brna, kde si pořizuje na dluh malý, rozestavěný domek.

Jeho akademická dráha byla strmá, postupně se stává děkanem, rektorem a prorektorem vysoké školy zemědělské v Brně. Proslul jako světový odborník v oboru zakládání a pěstění lesů a stal se zakladatelem lesnické vědy v Evropě. Jako první vyslovil myšlenku trvale udržitelného hospodaření v našich lesích. Jeho akademické působení velmi dobře vystihl Ing. Jiří Oliva, PhD z České zemědělské univerzity v Praze, který prohlásil: „odchází z funkce ústředního ředitele majetku olomouckého arcibiskupství z morálních zásad, což byl paradoxně největší dar olomouckého arcibiskupa brněnské lesnické fakultě.“¹⁸

¹⁶ MZA Opava, pobočka Olomouc, fond arcibiskupství olomouckého, korespondence

¹⁷ Po své smrti zanechal diecézi v ekonomickém dluhu ve výši 16,5 mil. korun

¹⁸ Berger, D.: Josef Konšel – život kněze a lesníka v proměnách první poloviny 20. století. UP FF Olomouc, 2013

Vybudoval fakultní Ústav pěstění lesů a také Státní ústav pro pěstění lesů a lesnickou biologii. Vedl československý lesnický výzkum. Stál také u zrodu správního výboru pro řízení školního lesního statku.

V období protektorátu žije jako penzista a v této době se věnuje literární tvorbě a také vypomáhá ve velkobystřické farnosti. Mezi jeho největší publikační dílo patří sestavení a vydání dvoudílného *Naučného slovníku lesnického* (1934 a 1940). Touto publikací se ČSR zařadilo před druhou světovou válkou mezi lesnické velmoci a z jeho publikace se učili lesníci celé Evropy. Podobný charakter měla i publikace z roku 1931 *Stručný nástin tvorby a pěstění lesa v biologickém ponětí*, která znamenala prakticky fundament lesnické vědy. Byl i zdatným překladatelem a v roce 1927 překládá dílo finského lesnického badatele Cajandera *Pojem a význam lesních typů*.

Na závěr své kariéry obdržel titul čestného doktora technických věd. Stal se na slovo vzatým a mezinárodně uznávaným odborníkem. V roce 1950 projevil nesouhlas s politickými poměry v zemi a za trest mu byl významně snížen starobní důchod.

Profesor Konšel dožil ve Velké Bystřici u Olomouce, kde 18. 7. 1958 zemřel.

